

Permanent workshop @ Argos, Brussel

Tijdelijk gebruik biedt kunstenaars en kunstwerkers al sinds jaar en dag de kans om op centrale stedelijke locaties relatief grote werkruimten te huren tegen een betaalbare prijs. De meeste kunstenaars organiseren dit tijdelijk gebruik op legale wijze, anderen eigenen zich leegstaande ruimten toe als een daad van verzet tegen stedelijke verloedering. Het bezetten van leegstaande ruimte als artistiek activisme heeft in de kunsten een lange geschiedenis.

Nieuw is wel dat het instrument van het tijdelijk gebruik ook met steeds groter enthousiasme door publieke en commerciële spelers wordt aangewend. De voorbije jaren evolueerde tijdelijk gebruik van een opportuniteit voor kunstenaars, buurtwerkers en burgerinitiatieven naar een doelbewust instrument voor beleidsmakers en vastgoedontwikkelaars.

en permanentie

De archipelago van de nomadische kunstenaar in Brussel

ELS SILVRANTS-BARCLAY [KERNLID PERMANENT.ORG, ONDERZOEKER DEPT ARCHITECTUUR / CHAIR AN FONTEYNE ETH ZÜRICH - BRUSSEL]

De nomadische kunstenaar

In tegenstelling tot het cliché van de kluizenaar-kunstenaar die jarenlang in volstrekte afzondering op een zolderkamertje canvassen zit vol te kladderen, werken de meeste kunstenaars het liefst in een gedeelde omgeving waar ze ideeën kunnen uitwisselen. Een kunstenaarsbestaan is daarenboven in grote mate nomadisch: omdat ze veelal internationaal en projectmatig werken, met wisselende noden en ambities, hoppen kunstenaars van de ene stad en werkplek naar de andere. Tijdelijk gebruik biedt hiervoor een oplossing op maat: een beperkt engagement, dat vanuit het netwerk van het collectief makkelijk opgevangen kan worden.

Begin 2000 ontstaan in Vlaanderen de eerste non-profit organisaties die tijdelijk ruimtegebruik voor kunstenaarsateliers structureel organiseren en omkaderen. Dat gebeurt in synergie met lokale overheden, middenveldorganisaties en zelfs private partners die bereid zijn hun leegstaand patrimonium ter beschikking te stellen van kunstenaars. Naarmate het publiek en politiek bewustzijn over de maatschappelijke problematiek van leegstand groeit, komt tijdelijk gebruik vervolgens ook in het vizier voor ruimtenoden van andere precaire groepen, sociale projecten of (opkomende en goed genetwerkte) burgerinitiatieven. En wanneer tot slot ook commerciële leegstandbeheerders op het terrein verschijnen om met de pop-up een nieuw marktmodel te introduceren, wordt duidelijk dat de vraag naar tijdelijk ruimtegebruik stilaan het aanbod overstijgt.

Voor kunstenaars en atelierorganisaties betekent dit in de praktijk dat zij steeds meer in concurrentie komen met economische en dienstverlenende invullingen van tijdelijk gebruik en dat artistieke creativiteit niet langer volstaat om toegang te krijgen tot leegstaande ruimten. Participatie wordt het nieuwe modewoord. Beleidsmakers en eigenaars verwachten van kunstenaars dat ze tevens evenementen organiseren of workshops geven die dynamiek brengen in de buurt. De insteek kantelt, tijdelijk gebruik evolueert van een zinvolle invulling van vergeten panden en het ruimtelijk faciliteren van maatschappelijk relevante

projecten naar een strategie om een gebouw of een buurt 'op te warmen' voor opwaardering en ontwikkeling. Niet zelden vinden beleidsmatige en commerciële actoren elkaar hierin.

Via de introductie van officiële aanbestedingsprocedures zetten eigenaars vanaf nu hun verwachtingen voor het tijdelijk gebruik al bij voorbaat op scherp. Ze nemen niet langer genoegen met het faciliteren van een tijdelijke invulling, maar willen ook programmatorisch meepraten en hebben er concrete ambities mee. Publieke overheden koppelen tijdelijk gebruik aan een bredere stedenbouwkundige visie, private ontwikkelaars zien het als een 'voorprogramma' in een commerciële ontwikkelingsstrategie. Als formele procedure vereist een aanbesteding ook de nodige administratieve vaardigheden en een betrouwbare juridische organisatievorm. Dit geeft een inherent voordeel aan goed gestructureerde organisaties, die dit soort procedures handig kunnen navigeren. Terwijl precaire of nomadische groepen steeds moeilijker aan de vormvereisten kunnen voldoen, wordt tijdelijk gebruik geleidelijk aan een *metier*.

In Brussel zien we gelijkaardige tendensen, maar met een iets ander verloop. In de hoofdstad zijn het aanvankelijk de activisten die leegstand opeisen voor maatschappelijke projecten en zo mee proberen te wegen op de vastgoedontwikkeling in de stad. Toestand en Communa zijn bijvoorbeeld twee Brusselse non-profit organisaties die een breed spectrum van tijdelijk gebruik faciliteren rond verschillende maatschappelijke noden, waaronder ook, maar in mindere mate, de kunsten.

De zelforganiserende kunstenaar

Kunstenaars zijn in Brussel grotendeels aangewezen op zelforganisatie. Dat genereert een bijzondere dynamiek en zorgt ervoor dat een aantal artistieke studiowerkingen nomadisch door de stad trekken, van het ene tijdelijk gebruik naar het andere: Wolke, WTC, Manchester, City Gate, Tripostal, Level Five, om er enkele te noemen. Maar ook deze zelforganiserende studiocollectieven krijgen het almaar moeilijker om zich te handhaven.